אוצר מדרשים — עובדא דיהודאה דאזל לארעא דקדר

מעשיות

(שני הספורים האלה לקוחים מספר המעריך לר׳ מנחם די לונזאנו אשר מצא אותם בכ״י בסוף מדרש קהלת רבה. הספור האחרון מתאים לשירו של המשורר האשכנזי שיללער "בירגשאפט" (ערבות).

[ביה המדרש ח״ד 142]

עובדא הוה בחד יהודאה דאזל לארעא דקדר, ונכרי דיתבי בקדר פלחין לנורא דגיהנם ואמרי הא אשא קדמאה מן כד אתברי עלמא ובה נדונין כל נפשתא. ובסטר ארעהון חד פתחא דגיהנם והני גברי רשיעי דקדר נסבין מאשא דגיהנם ופלחין ליה כל יומיא. ומאי פולחנא דעבדין ליה להוא אשא? מדליקין ליה תרין גזירין דאעין בצפרא ותרין ברמשא, והנהו דצפרא דלקין עד רמשא והנהו דרמשא דלקין עד צפרא וכן עבדין ליה כל יומיא, וההוא אשא אי מוקדא כל אעין דעלמא לא עבדא קטמא (עשן), ולכך טעין להו וסברין דהוא אלהא. וסגיאין מנהון כד אינון סבין אזלין לפתחא דגיהנם וטלקין גרמיהון לתמן ומתקרבין קורבנא לגיהנם ואמרין דכל מאן דמקרב גרמיה לגיהנם אפילו מלא חטאין שבקין ליה כל חובוי ולא מיתדן בגיהנם ומובילין יתיה לגנתא דעדן דקאים לקבליה. ואי לא מיקרב גרמיה לגיהנם כד הוא מית אזיל לגיהנם ומיתדן ביה עד דפרעין ליה חובוי ולסוף מתכפר ליה ומורתין ליה ג״ע. וההוא יהודאה כד אזל לארעהון אתאכסן גבי חד סבא, שמע תמן דההוא אורחא דהוא בעי למיזל לסטין קיימין ביה ומקפחין לכל מאן דעבר עליהון. דחיל ההוא יהודאה ואפקיד מודלא (צרכיו) דיליה גבי ההוא סבא דגברי מהימנין אינון, ולא נסיב בהדיה אלא זוודא (צידה) דאורחא, ואזל לאתר דהוה בעי ותב ואזל לביתיה דההוא סבא למיסב מודליה מיניה ולא אשכחיה. אמרו ליה מית הוא דיומא דא טלק גרמיה לגיהנם. אמר לון ואן הוא מודלי דאפקידי גביה? אמרו ליה לית אנן ידעין. שארי ההוא יהודאה למבכי על מודליה. אמרו ליה לא תסתפי אוחיר גבן תלת יומין וביומא תליתאה הוא יתוב לגבן ויהיב לך מודלך, דהכי אורחיה דכל דטליק גרמיה לגיהנם דביומא תליתאי הוא תב לביתיה ומפקיד על ביתיה. כד שמע מנהון הימין להון בגין דלא משקרן במלוליהו. ביומא תליתאה אתא חד שידא בדמות דההוא סבא לביתיה ואפקיד לאתתיה ולבנוי מה יעבדון מנכסיה. אמר ליה ההוא יהודאה ומודלי דאפקידית גבך אן הוא? אפקיה ויהביה ליה. תוב ההוא יהודאה אמר ליה בקושטא מגיהנם קא אתית? אמר ליה יציבא מילתא, וטלקת גרמך לגיהנם בחייך? א״ל הין. ומ"ט עבדת הכי? א״ל בגין דלא מיתדן בגויה כל מאן דטליק גרמיה לגיהנם בחיוי ולא מיתדן באשא, וטובוי לגברא דרימא נפשיה לתמן דהוא מכפר על כל חובוי מיקידת אשא. כד שמע ההוא יהודאה דחך ולא הימין למלוי, אמר ליה איזיל בהדך ואחמי אי בקושטא טלקת גרמך בגיהנם, אמר ליה ואי תיזיל בהדאי תטלק גרמך לתמן? אמר ליה

מאי דבעינא עבידנא. א"ל לא תיזיל בהדאי, כד חסיל למללא לאתתיה ולבנוי שרי למיזל, אזל ההוא יהודאה בתריה. אפיך רישיה אבתריה וחמא דהוא אזיל בתריה, אמר ליה לא תיזיל בתראי, א"ל איזל בעל כרחך ואיחמי מה דתעביד. כיון דחמא דאזיל בתריה בעל כרחיה א"ל לאו יודאי את? א"ל הין, א"ל תינדע דאנא לאו גברא אנא אלא שטנא דגיהנם אנא ומטעינא להני אינשי טיפשאי דשבקין לרבון עלמא דברא עלמא ומקיים ליה ופלחין לאשא דגיהנם. וכד חד מנהון אזיל ורמי נפשיה לגיהנם אנא אזילנא לביתיה לסוף תלתא יומין בחזותיה ובדמותיה ומפקידנא על ביתיה כרעותיה ואנא משבח להון דטובוי דמאן דרמי גרמיה לגיהנם, וייזלון לעובדא דרשיעי אינון, ועל כל פלחי אליליא אית לן רשו לאטעאה ולאובדא יתהון באורחיהון בישיא, אבל על ישראל דאינון מהימנין באלהא חייא דהוא רבון עלמא וברא כולא וקבילו אורייתא לית לן רשו לאטעאה יתהון כל זמן דאזלין באורחא קשוט. כד שמע ההוא יהודאה הכי סגיא טאיב עלוהי ואזל ליה לאורחיה. זה שאמר הכתוב לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וגו'.

מעשה בשני אנשים שהיו אוהבים זה את זה אהבה נפלאה וכל אחד מהם היתה נפשו קשורה בנפש חבירו, ומפני רוב המלחמות הוכרחו להפרד איש מעל אחיו וישבו בשתי מלכיות. ויהי היום ויבא האחד בעיר חבירו ויוגד למלך ההוא ויחשבהו למרגל לפי שבא מעיר אויבו ויצו להרגו, וכשראה שכלתה אליו הרעה מאת המלך נפל לפני רגליו ויבך ויתחנן לו שיעשה עמו צדקה אחת, אמר לו המלך ומה היא? א"ל אדוני המלך סוחר גדול הייתי ורוב סחורתי נתתי לאנשים באמונה ולא כתבתי עליהם שטר ואשתי ובני אינם יודעים מהם ואם אמות ולא אודיעם ולא אכתוב שטרות על הלוקחים ישארו בני עניים מרודים, ועתה אלכה נא ואעשה זאת ואשובה. א"ל המלך ומי יאמין לך שתשוב? א"ל אדוני המלך הנה חברי זה שהוא יושב בעירך יערבני. אמר המלך לחברו האתה תערבנו שאם לא יבא לזמן שאקבע לו תמות אתה? א"ל כן אדוני המלך אנכי אערבנו נפשי תחת נפשו. אמר המלך בחיי אני אראה היהיה הדבר הגדול הזה. מיד נתן לו זמן ללכת ולשוב חדש ימים. וביום האחרון מהחדש והמלך היה מיחל כל היום אם יבא האיש ויהי השמש לבא ועדיין האיש לא בא, ויצו המלך להביא את חבירו מבית הסוהר להתיז את ראשו, מיד הוציאוהו ברחוב העיר וישימו החרב על צוארו והנה קול שאון בעיר לאמר הנה בא האיש, ויבא האיש וירא את חבירו מוכן ליהרג ויקימהו מהארץ ויקח החרב לשומה על צוארו, וגם חברו עשה כן, ויהיו שניהם אוחזים בחרב, זה אומר אני אמות וזה אומר אני אמות תחתיך, וכראות המלך כי הפליא לעשות באחרונה מן הראשונה תמה מאד הוא ושריו, ויצו המלך ויסירו החרב מעל שניהם וימחול להם ויעשרם עושר גדול, ויאמר להם בבקשה מכם אחרי היות חוזק אהבה כזה ביניכם עשו אותי חבר שלישי לכם, ויהיו חברים למלך מן היום ההוא והלאה, ולכן אמרו רבותינו ז"ל וקנה לך חבר.

תם